

Morfologie - cvičení

1. Urči slovní druhy, u sloves tvary jednoduché a složené a jejich druh.

Každou chvíli zjistil, že chlapci podnikli něco bez něho, že ho zapomněli na něco upozornit, že mají hesla, na jejichž smysl přišel vždycky poslední.

V posledních dnech měla příliš mnoho zážitků a teď se cítila tak šťastná, vzrušená i unavená, že vůbec nebyla schopná myslet.

2. Prostuduj třídění slovních druhů v Příruční mluvnici češtiny nebo v Češtině pro učitele a vypiš z textu cv. 1 příklady 5 plnovýznamových a 5 neplnovýznamových slovních druhů.

3. Urči slovesné tvary (jednoduché, složené, druh).

uložil jsem
začala mluvit
chtěl jsem se podívat
budu spát
(chlapec) byl pochválen
učeš se
měl bys přijít
byli bychom odešli
(báseň) se vytiskla

4. Kterými slovními druhy mohou být uvedené tvary, uveďte příklady ve větách.

pokladní
ráno
má
kolem
hnát
ale

5. Na základě příkladů z cvičení 4 se pokus vysvětlit, co je to slovnědruhá homonymie.

6. Charakterizujte hláskové alternace v tvarotvorném základu slova.

domu – dům
péci – peče
švagr – švagře
lhát – lžu
vrah – vrazi
oko – oči
vejce – vajec
léto – let

7. Určete tvarotvorný základ a tvarotvorný formant slov.

rybka
drahokamy
hoši
číslo
ruce
o filozofích
havran
soudcové
radost
starý
čerti
člověče

Substantiva

Rod substantiv

1. Vyberte substantiva rodu mužského, která mají gramatický rod životný.

Dobytek se pásal na svahu kopce.
Ledoborci zůstali v zálivu.
Dal si panáka na kuráž.
Hmyz poletoval nad rybníkem a obtěžoval rekreanty.
Zástupy demonstrovaly za svobodu tisku.
Čitatele a jmenovatele byli zkráceni.
Lid toužil po svobodném a klidném životě.
Našel jsem pěkného kozáka.

2. Doplňte koncovky sloves v přičestí minulém a trpném.

Bacily se v těle rychle rozmnožil ____. Rodiče se zajímal __- o jeho prospěch. Koráli v moři tvořili __ ostrůvky. Oba neposedové se ztratil __ příbuzným z dohledu. Koně běželi __ tryskem. Dni se krátili __. Rukojmí byl __ předán __ vládnímu zmocněnci.

3. Doplňte za pomoci Slovníku spisovné češtiny rodové dublety.

kedluben r. m. –
brambora r. ž. –
prostor r. m. –

řádek r. m. –
šál r. m. –
precedens r. s. –

4. Mezi kterými rody kolísají následující substantiva? Užijte Slovník spisovné češtiny.

káně
smeč
esej
 displej
image

rez
bronz
kyčel
kredenc
ralley

Gramatické číslo substantiv

1. Určete gramatické číslo u uvedených substantiv.

Vzduch, palivo, kalhoty, mládež, Vánoce, vesmír, Beskydy, kamení, révoví, cigarety, padesátiny, hmyz, plavky, panstvo, housle, učivo, lid, oči, uši.

2. Substantiva z cvičení 1 rozdělte na počítatelná a nepočítatelná. Označte substantiva hromadná a pomnožná.

3. Zapište tvary instrumentálu plurálu a podtrhněte duálové tvary.

ty tvé hnědé oči
obě mé ruce
obě její zlomené nohy
čtyři oči
dvě dlouhé paže

Pavlova rozbitá kolena
tři nohy stolu
tachometr s ručičkou
tytéž uši
otcova mohutná ramena

Skloňování substantiv

Skloňování substantiv rodu mužského životného

1. Doplňte správné tvary dativu a lokálu singuláru.

dej to (pan Zdeněk Novák)
mluvil o (Eda Svoboda)
řekněte vše (pan inženýr Petr Zavadil)
zavolej zítra (Tomáš)
zmínil se o svém (učitel Vojtěch Mikovec)
poslal dopis (pan správce Ota Potměšil)

učili se o (Jan Amos Komenský)
předal listiny (prezident Václav Havel)
přišel ke svému (bratr Vláďa Procházka)
diskutovali o (Jan Evangelista Purkyně)
prodal auto (kolega Dítě, Poupě)

Napište pravidlo pro distribuci koncovek dativu a lokálu singuláru životných maskulin, pokud se jedná o řadu za sebou užitých substantiv:

2. Dopište správné tvary vokativu singuláru.

Vážený pane (soudce) _____, to nejsou žádné důkazy. (Vojín Zavřel)
_____ ke mně! Ty jeden (falešník, nešťastník) _____!
(Pan Němec) _____, přijďte prosím ke mně. (Člověk) _____,
to přece nemůžete udělat! Milý (otec) _____, často na tebe vzpomínáme. Pane
(obhájce) _____, na to jste měl myslet. Můj jediný (rádce) _____, co
jen teď budeme dělat!

3. Utvořte správné tvary nominativu plurálu. Proved'te kontrolu ve Slovníku spisovné češtiny.

bratr Čapek	Čech	matematik
Ital	invalida	husita
klokan	demokrat	vejtaha
datel	Brňan	komunista
ekonom	Chetita	Asiat
filozof	ostrovan	Ir
despota	učitel	host
asketa	vlk	Pepíček
Rus	žurnalista	Španěl
Azték	historik	bandita

4. Existují pravidla pro užití jednotlivých koncovek nominativu plurálu?

5. Uved'te spisovné tvary lokálu plurálu. Odvod'te z tvarů pravidlo pro užití jednotlivých koncovek - *ích*, -*ech*, -*ách*.

lékař
Arab
Belgičan
zet'
černoch

koloušek
Mikuláš
papež
stávkokaz
študák
šerif
vorvaň
Němec
rorýs
hráč
Francouz
fyzik
biolog
holoubek

Skloňování substantiv rodu mužského neživotného

1. Doplňte spisovné tvary genitivu singuláru. Užívejte Slovník spisovné češtiny.

Na semináři byl od (pondělek)_____ do (pátek)_____. Pravidelně se s ním setkávali od (srpen)_____ do (listopad)_____. Pochází z (Písek)_____. Jak se vypočítá součet úhlů (trojúhelník)_____? Skočil rovnou do (rybník)_____. V celé oblasti už nebylo jediného (rybník)_____. Dožil se jednoho (rok)_____. Bez (budík)_____ se neobejdu. Z továrního (komín)_____ se valil šedý kouř. Koně vjížděli do (dvůr)_____. Pocházel z (Hodonín)_____. Mluvil ze (sen) _____. Příběh vyprávěl od (prostředek)_____. Nastoupil do dopravního (prostředek) _____. Už se domluví v cizím (jazyk)_____.

2. Užijte správné koncovky substantiv rodu mužského zakončených na -l, -s, -z.

Jaké léky se vyrábějí z (jitrocel) _____? Z českého (chmel) _____ se dělá dobré pivo. Vyndal z (popel) _____ upečené brambory. Při práci se bez (tmel) _____ neobejdeme. Jak se zbavit toho (plevel) _____? Po celý leden se konaly ve všech městech a vesnicích nádherné (ples) _____. Sklad byl přeplněn starými (vůz) _____, rezavými (hřidel) _____, dřevými (kotel) _____ a opotřebovanými (provaz) _____ s velkými (uzel) _____ na koncích. Na stole ležely velké krabice s různými (burel, hnědel, krevel) _____ a barevnými (minerál) _____ všeho druhu. V minulé hodině jsme se zabývali (kužel) _____, učili jsme se kreslit (uhel) _____. Staré (obraz) _____ s (anděl) _____ visely nad stoly zdobenými větvičkami (chmel) _____.

3. Doplňte správné koncovky podstatných jmen rodu mužského zakončených na -n, v případě potřeby uveďte dubletní koncovky.

Vrátím se do (týden) _____. Kalhoty nosí bez (řemen) _____. Na hlavním (hřeбен) _____ Jeseníků leží ještě sníh. (Den) _____ utekly jako voda. Na vyhřátém (kámen) _____ ležela ještěrka. Setkali se u (pramen) _____ Moravy. Ke (kořen) _____ slova přidáváme předpony a přípony. Popálíš se od (plamen)

_____. Posadili se u (kmen) _____ poraženého stromu. Bez (hřeben) _____ se neobejdu. V následujícím (půlden) _____ budu odpočívat. V tomto (týden) _____ nás čeká mnoho práce. Mnoho (den) _____ jsme strávili přípravami na divadelní představení.

4. Doplňte stylově rovnocennou, případně hovorovou variantu tvaru. Tvary vyhledejte ve Slovníku spisovné češtiny.

v hotelích	po kouscích
o kostelích	v lesících
po okresech	o obláčcích
ve sklepech	po chodnících
po jezích	v teplákách
v pytlicích	po plesech

Některá podstatná jména rodu mužského mají v lokále plurálu pouze jednu koncovku. Doplňte ji podle Slovníku spisovné češtiny.

rybník	břeh
cíl	prostředek
plech	šachy
jako na (drátek)	ve (sen), o (sen)

5. Uveďte spisovné tvary lokálu singuláru.

Zábřeh, Hamburk, Mělník, Žďár, Beroun, Kojetín, Mnichov.

6. Zapište nepravdivosti ve skloňování životných i neživotných podstatných jmen rodu mužského.

člověk					
host					
bratr					
kněz					
kůň					
den					
korál					
mikrob					
Hradčany					
Vánoce					
Velikonoce					

Skloňování substantiv rodu ženského

1. Doplňte správné tvary plurálu (skloňování podle vz. *píseň, kost*):

Trenér v takových bezesných (noc) _____ probírá každý detail. Studenti byli brzy hotovi se svými (odpověď) _____. K závěrečným (část) _____ práce nemáme žádné další připomínky. Do společnosti nosí pánové klasický oblek, ke slavnostním plesovým (noc) _____ patří smoking. Pampeliška pomáhá při chronických (nemoc) _____ kloubů a žlučkových potížích. Musíme zabránit častým (krádež) _____. Mnohé městské (čtvrť) _____ byly zničeny při posledním nočním útoku. Na (hráz) _____ rybníka se shromáždily stovky lidí. Ve (zeď) _____ stavení se drobil písek. Ve svých (paměť) _____ se často vracel k zážitkům z dětství. Účast na (masáž) _____ byla velice prospěšná. O tvých (lest) _____ vím své. Takovým (past) _____ se raději vyhýbám. Dozvěděli jsme se o mnoha (oběť) _____. Nevěřím tvým (řeč) _____. Obhajoval své názory několika (stat') _____ v tisku, ale reagoval i podrážděnými (odpověď) _____ na přímé dotazy. Jako předseda má široké (pravomoc) _____. Svou výzvu chtěl předat všem (velmoc) _____.

Vypište, ve kterých pádech plurálové deklinace může dojít k tzv. kolísání mezi vzory *píseň a kost*:

2. Napište tvary genitivu v čísle jednotném či množném:

skica (j.č.)	jóga (j.č.)
archa (j.č.)	sója (j.č.)
idea (j.č.)	Troja (j.č.)
ovce (mn.č.)	košile (mn.č.)
chvíle (mn.č.)	lžice (mn.č.)
definice (mn.č.)	expozice (mn.č.)
jeskyně (mn.č.)	hospodyně (mn.č.)

3. Doplňte tvary genitivu:

Přijíždím z ...		
Břeclav	Postupim	Boleslav
Čáslav	Chrudim	
Hranice	Budějovice	Vítkovice
Nusle	Tatry	Beskydy
Krkonoše		

4. Převeďte do správného tvaru substantiva *ruce, nohy*.

Po sportovním zápasu si potřásají (ruka) _____ poražení s vítězi. Vzepřel se o zem (obě ruce) _____. Kontrola se nám vymkla z (ruce) _____.

Skočil do toho (rovné nohy) _____. Stáli se (založené ruce) _____.
Měl špínu na (obě dvě ruce) _____.
Holčička radostně tleskala (ruce, ručičky) _____. Stůl stál na čtyřech
(nohy) _____. Indové nás vítali se (sepaté ruce) _____.

5. Doplňte správné tvary substantiv ženského rodu (uved'te dubletní koncovky).

Bavilo vás lézt po (skály) _____? Vyhýbali se (díry) _____. Nasbírali jsme
hodně (houby) _____. Sedávala na lavičce pod košatými (lípy) _____. Přines
ještě pět (lžíce) _____. Pokoj osvětlovalo několik (svíčky, svíce) _____.
Vydali se plnou (pára) _____ vpřed. Podíleli se na dokončení projektu významnou
(míra) _____. Přiložili obvaz ke krvácejícím (rány) _____. Podlehl (rány)
_____ osudu. Zapůsobil (váha) _____ své osobnosti.

Skloňování podstatných jmen rodu středního

1. Výrazy užití ve větách:

na jaře
o jaru
na bříše
o břichu
do roka
do roku
v šeru
o autu
v autě
v pásmu

2. Slova v závorkách převed'te do správných tvarů a určete jejich vzor.

Vítr se proháněl po (strniska) _____. Už se nezmiňuj o těch (psiska) _____.
V obou (stanoviska) _____ byly nepatrné rozdíly.
Potřebovali bychom více (hřiště) _____. Archeologové odkryli několik středověkých
(naleziště) _____. V Brně je stále mnoho (staveniště) _____.
Z vyfouknutého (vejce) _____ vyrobíme kraslici. Babička nám vždy přinesla misku
čerstvých (vejce) _____.
Cestovali jsme po českých (městečka) _____. Umíš to vyjádřit v (procenta)
_____? Na nedělních (korza) _____ bývalo mnoho lidí. Král snil o třech
zlatých (jablko) _____.
Rádi se zbavíme svého (břemeno) _____. Na (temeno) _____ hlavy měl bouli.
Všechno leží na jeho (bedra) _____. Utvořte správný pád těchto podstatných (jména)
_____. Lupič udeřil napadeného tupým předmětem do (záda) _____. Ke
(dvířka) _____ byla připevněna závora.

3. Uved'te správné tvary podstatných jmen *oko, ucho, koleno, rameno*. Mají uvedená substantiva stejný rod v čísle jednotném i množném?

Zatmělo se jí před (oči) _____. v (oči) _____. Všechno se odehrálo před (naše oči) _____. Chtěl bych s tebou mluvit mezi (čtyři oči) _____. Dítě lezlo po (kolena, kolínka) _____. Na (ramena) _____ nesl celou váhu nákladu. Na (obě ramena) _____ vah visely misky se závažím. Půjdu za tebou třeba po (kolena) _____. Hučelo mu v (uši) _____. Ten hrnec má dvě (ucho) _____. Máš na punčoše (oko) _____. Myslivec objevil v lese pytlácká (oko) _____.

Skloňování přejatých podstatných jmen

1. Doplňte náležitý tvar.

Do dvou (akvárium) _____ dal rybičky. O jeho (dramata) _____ si vyprávěli po celém městě. Koupil dětem dva (glóbus) _____. Přednášky se konají v několika (cyklus) _____. Musíme se domluvit na stejném (datum) _____. Kamarád má sbírku kvetoucích (kaktus) _____. Nepovažuji se za (géníus) _____. Děti měly v (album) _____ obrázek (brontosaurus) _____. V příštím (stádium) _____ musíme stanovit přesná (kritérium) _____. Seznámil nás se svými (idea) _____. Která ulice vede do (centrum) _____? O tomto (téma) _____ jsme ještě neuvažovali. Kupte si oběd v (bufet) _____. Zavazadla si uložte do (kupé) _____. Brzy se sešli ve (foyer) _____. Pojedeme na výlet na (kánoe) _____. Pěstujeme také několik (fikus) _____ a vzácné (citrus) _____.

2. Slova v závorkách dejte do správných tvarů.

Ve škole jsme se učili o (Nero, Odysseus, Paris, Cicero, Pallas Athéna a Herakles).

Nezapomeňte na (Hyppokrates, Ikaros, Kolumbus, Sysifos, Vergilius).

Líbí se mi hudba (Čajkovskij, Verdi, Ludwig van Beethoven, Wágner).

Četli jsme knihy (Moliére, Verne, Dante, Heine, Hugo).

Obdivovali jsme díla (Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti).

Ptali se nás na (Kramérius, Mathésius, Wolker, Mendel).

V naší knihovně najdete (Rilke, Iliescu, Tolstoj, Majakovskij, Nietzsche, Slowacki).

3. Vytvořte tvary genitivu singuláru.

Škultéty
Dumas
hippie

Zadar
Karlovac
aranžmá

angažmá
Bukurešť
drama

Manet
Konstantinopol

Odyssea
Alexandria

schéma
Opole

4. Ve které skupině jsou pouze nesklonná substantiva?

- a) klišé, pony, atašé, resumé, menu
- b) fiží, dražé, angažmá, precedens, šapitó
- c) kupé, Chile, kivi, precedent, tangens

Proved'te korekturu textu.

Mluvil ze snu a vzbudil obě děti. Odpadky byly odvezeny ze smetiště a hřiště. Pokrčil ramenama a zamrkal svýma očima. Přijeli s dvěma dětma na návštěvu do Karlových Varů. Mezi zděmi starého domu stáli dva hadroví panáci. Celou váhou své osobnosti se postavil za její ideje. Naučil se třem cizím řečím. Pane správče, kolik strojů jste nakoupili? V Jesenících jsme dělali túry. Vlak se blížil k Teplicům. Do Košířů jsme jeli autobusem. Četl si román od L.N.Tolstoj. Začali jsme z prostředku. Co udělat s těma dvěma kariéristami. V jitrocelu jsou léčivé látky. Pane Novák, proč to děláte? Hledal některé pasáže v díle H. Heineho.

Adjektiva

1. Určete druh skloňování adjektiv (jmenné, složené, smíšené).

Laskav, hravý, pamětliv, nemocný, liščí, lila (odstín), sestřin, roven, fér (jednání), včerejší, Havlíčkův, Jitčín.

2. Utvořte druhý stupeň přídavných jmen (pokud je to možné).

Blízký, břitký, český, daleký, hebký, hezký, hladký, hluboký, kluzký, krátký, krotký, křehký, lehký, lidský, měkký, mělký, nízký, prudký, tenký, trpký, úzký, vysoký, drahý, hluchý, jednoduchý, hnědý, hustý, chudý, krutý, dobrý, tmavý, zlý, tvrdý, plachý, tichý, bílý, slibný.

3. Od následujících jmen utvořte sufixy *-ský/-ští* adjektiva v tvarech nominativu singuláru i plurálu.

Ostrava

Malta

Sicílie

Třebíč

Brandýs

Tunis

Oděsa

Aljaška

Krkonoše

Nové Město

Bzenec

Hradiště

Praha

Kroměříž

Brno

Slezsko

Zábřeh

Hradec

4. Užijte ve vhodné souvislosti následující přídavná jména.

měřící – měřící

honící – honící

plnicí – plnicí

hrající – hrací

peroucí – prací

visací – visící

obráběcí – obrábějící

balící – balící

5. Doplňte koncovky adjektiv.

Potomci Husov__ a Žižkov__, kamarádov__ rodiče, potkal jsem bratrov__ spolužáky, dohonil strýčkov__ koně, hladov__ tuláci, včel__ úl, drav__ pták, zl__ lidé, drz__ kluk, protivníkov__ útoky, lekl__ kapři, vrátili se živ__ a zdrav__, běhali bos__, zavolal oba dědečkov__ psy.

Pronomina

1. Určete druhy zájmen.

Mého, jejich, komu, čeho, nic, lečjaký, žádnému, ničí, týmž, kterou, něčemu, mě, o němž, jaké, jichž, tu, každé.

2. Doplňte správné tvary zájmen a rozhodněte, kde můžeme užít několika tvarů.

Prosím _____ (ty), už se na _____ (já) nezlob. Kdo _____ (ty) dovolil rozhodnout onu záležitost bez _____ (já). Díval se na _____ (já) s převahou a trochu se _____ (já) asi vysmíval. Knížka, kterou jsem si od _____ (ty) půjčil, se _____ (já) velmi líbila. Bolí _____ (já) hlava. Proč si nedáš od _____ (já) poradit. _____ (Já) to velmi zajímá. Pojď s _____ (já), ukážu _____ (ty), kde se _____ (já) to stalo.

3. Zájmena v závorkách dejte do náležitých tvarů, kde je to možné, uveďte dublety.

Včera jsem mluvil s (tvůj) ženou. Proč jsi nepozval také (můj) kamarád? Omluvte prosím (můj) jednání. Nemohu s (tvůj) názory souhlasit. Byl jmenován (můj) nástupcem. Nechcete nám pomoci v (náš) práci? Nemluvíme sestře do (její) záležitostí. (Její) slov si velmi vážím. Poslali jsme pozdravy (náš) známým. (Váš) zprávám příliš nevěřím. Nejsem spokojen s (váš) výsledky. Odejdu pouze s (váš) souhlasem. Nevěděl jsem, že se (tvůj) sestra provdala.

4. Zájmena *týž/tentýž* dejte do náležitého tvaru.

Vstávám vždy v (táž) _____ hodinu. Máme (totéž) _____ práva a (tatáž) _____ povinnosti. Mužstvo nastoupilo s (tentýž) _____ brankářem jako loni. Vzhledem k počasí dosáhla pokusná stanice s (táž) _____ sadba a za (táž) _____ podmínek lepších výsledků. Uposlechl jsem s (táž) _____ výhradami jako ty. Hlásili se stále (tentýž) _____ uchazeči. Obě události se zběhly v (tentýž) _____ dni. Mysleli jsme oba na (tatáž) _____ osobu. Setkáme se na (totéž) _____ místě jako dnes. Zabýval jsme (tentýž) _____ problémy a došel jsme k

(tentýž) _____ závěrům jako můj přítel. Musíš se na (táž) _____ věc dívat (totéž) _____ očima. Proč chceš stále mluvit o (totéž) _____ tématu s (tentýž) _____ lidmi? Na mnoha úřadech pracují stále (tentýž) _____ lidé.

5. Doplňte text náležitými tvary zájmena *jenž*.

Toho večera, o _____ mluvím, se strhla přestřelka. Pořád se pleťe do věcí, o _____ vlastně rozhodují druzí. Nechci napínat vaši trpělivost podrobnostmi, pro _____ nebude stejně místa v naší kronice. Potkal jsem ženu, _____ jsem kdysi znával. Peníze, _____ jsem měl splatit dluh, mi ukradl zloděj, _____ policie nevypátrala. Díval se do noci, _____ nás obklopovala, dokud jsem nezaslechl zvuk, na _____ jsem čekal. Lidé, _____ se k místu nehody seběhli, se snažili pomoci ze všech sil. Moji přátelé, _____ jsem důvěřoval, mne neopustili.

Numeralia

1. Určete druhy číslovek.

Moře lidí, dva miliony korun, pětkrát, několikáté zpoždění, pětice dívek, patery kalhoty, třetina času, sedm devítin, čtvero ročních období, nultá minuta, poslední návštěvník, mnohonásobný mistr světa, dvaapůlkrát.

2. Doplňte vhodné tvary číslovek *dva, oba, tři, čtyři*.

Na (oba) _____ březích rostly vysoké topoly. Přiznám se, že (oba) _____ otázkám jsem nerozuměl. Úřední hodiny jsou dnes od (dva) _____ do (čtyři) _____. Stál jsem pevně na (oba) _____ nohou. Zkoušeli jsme otevřít dveře (dva) _____ klíči. V tomto případě vlastně hrají (dva) _____ proti (tři) _____. To bych neudělal ani (čtyři) _____ rukama. Říká se, že (dva) _____ pánům nelze sloužit. O (oba dva) _____ městech jsme se učili v zeměpise. (Tři) _____ ranami ho srazil k zemi. Mezi těmito (dva) _____ body ved'te přímku. Nemohu přece najednou mluvit se (tři) _____ lidmi. Celou záležitost shrnul do (dvě, tři) _____ bodů. Počítali jsme se (čtyři) _____ minutami odpočinku. (Dva) _____ členům družstva se to podařilo. Řekl to (dva, tři, čtyři) _____ slovy.

3. Doplňte správné tvary číslovky *sto*.

Dvě (sto) _____ diváků odešlo už před koncem zápasu. Jak jsi přišel ke (sto) _____ korunám? V knihovně mám asi tři (sto) _____ detektivek. Ze (sto) _____ padesáti uchazečů bylo přijato jen šedesát. Bez (sto) _____ korun se snad ještě obejdu. Oprava auta nás stála dvě (sto) _____ korun. Ke dvěma (sto) _____ fanouškům domácích se připojilo tři (sto) _____ fanoušků hostujícího mužstva. Zloděj obral stařenku o pět (sto) _____ korun. Ze (sto) _____ případů jen jeden končí smrtí.

4. Přečtete správně číslovky a slova v závorkách.

Zaplatil jsem obědy posledními 525 (koruna) _____. V místnosti bylo 633 (sedadlo) _____. Včera (přijít) o život 51 (cestující) _____. Co budete dělat s vyhranými 732 000 (koruna) _____? Pořídil jsem všechno s 1000 (koruna) _____. Loni byl dokončen objekt s 442 (místnost) _____. Při srážce se potopila loď s 15 876 (tuna) _____ nákladu. Po odečtení 3005 (koruna) _____ zbývá uhradit částku 69 565 (koruna) _____. Silnice se opravuje v úseku mezi 248. a 292. (kilometr) _____. Oslavili jsme 650. _____ výročí založení Karlovy univerzity. Nový úsek dálnice měří 62,6 km. _____

5. Doplněte správné tvary neurčitých číslovek *mnoho, málo*.

Nemohu souhlasit jen s (málo) _____ rozhodnutími. O (mnoho) _____ problémech jsme už dávno diskutovali. Vyprávěl jsem si o tom s (mnoho) _____ kamarády. V (mnoho) _____ zemích se jezdí vlevo. Nerozumím jen (málo) _____ věcem. O (málo) _____ nemocech se dá s jistotou říct, že známe její příčiny. U (mnoho) _____ měst vyrostly zahrádkářské kolonie. V (mnoho) _____ případech jsi měl pravdu.

6. Slova v závorkách dejte do správného tvaru.

se (100 lidí)	k (pár korun)
ke (160 korun)	ke (3000 korun)
s (1898 korun)	po (čtvrt rok)
s (1222 korun)	o (5 milion) uchazečů
bez (půl milion)	

7. Utvořte správné tvary číslovek.

V bytě jsou (5) _____ hodiny, (2) _____ jsou bicí. Bydlíme ve (3) _____ místnostech a topíme ve (3) _____ kamnech. Do dvora vedou (2) _____ vrata a (1) _____ dvířka. Mám (3) _____ nové rukavice, (1) _____ pletené a (2) _____ kožené. Už (2) _____ Vánoce jsme strávili na venkově. Můžeme si vybrat ze (4) _____ jakostí. Zájmeno já má ve (3) _____ pádech (2) _____ tvary, delší a kratší. Rozlišujeme podstatná jména (3) _____ rodu. Po dědečkovi jsem zdědil (6) _____ kapesní hodinky. Skladba pro (2) _____ klavíry a (2) _____ housle. Do místnosti vedou (3) _____ dveře. Každé auto je vybaveno (2) _____ brzdou, ruční a (2) _____ okruhovou nožní.

8. Proveďte korekturu textu.

O dvou cenných papírech mi řekl, ostatních sedm mi zatajil. Měli jsme odpolední vyučování od třech do čtyřech. 5. hodina skončila a my jsme šli konečně domů. Od 8 do 9 máme angličtinu, takže kolem 10 už budu doma. Ve 120km rychlosti nezvládl zatáčku a vjel do příkopu. K jejím pět tisícům korun přidal svých dvěstě dolarů. Najdi si to ve svazku 6., na stránce 58., kapitole 12. Přijďte v 7,30, abychom stihli přednášku. Co mám udělat s oběmi lístky do divadla? Z knihovny mě už dva krát poslali upomínku. Tento podnik měl 20

násobný převis poptávky. Byli tam třicet tři žáci. V Brně skončil 48 ročník Závodu míru. Labe má délku 1262 km od pramene k moři. Před 200 – 250 lety měli učenci velmi nejasnou představu o hvězdách v Mléčné dráze. Spokojím se s 500 Kč odměny. Naplň láhev ze $\frac{3}{4}$ vodou.

Verba

1. Utvořte tvary jednoduché a složené, určité a neurčité od následujících sloves.

Psát, přát, kupovat, zmrazit, sypat, chytit, otevřít.

2. Zařad'te do tříd a ke vzorům.

Myslit, zobat, bolet, bydlet, spát, vrzat, plakat, pít, žít, šumět, vyčistit, dřímat, navléci.

3. Doplňte variantu a zvažte, zda je stylově rovnocenná nebo ne.

loupu	náležejí
nech	očist'
bydlel	myslel
maži	mohu
peku	píší
moci	spouštějí
nesouvisejí	dotkl
skřípe	tištěn

4. Infinitivy v závorkách nahrad'te přítomnými (budoucími) tvary oznamovacího způsobu.

Některé druhy hmyzu (přenášet) _____ nemoci. Oni to neradi (vidět) _____. Lidé si někdy zbytečně (nerozumět) _____, často se na sebe (rozzlobit) _____ pro maličkosti. Oni mi vždy (chtít) _____ pomoci. Rodiče mi ve všem (věřit) _____. Vegetariáni (nejíst) _____ maso. Děti na podzim (pouštět) _____ draky. Oni (dělat) _____, jako když to (nevidět a neslyšet) _____, ale zatím o tom dobře (vědět) _____. Na kraji lesa (křičet) _____ sojky. Mouchy (nesnášet) _____ průvan.

5. Infinitivy v závorkách nahrad'te tvary přičestí minulého.

Zubní lékař mi (vytrhnout) _____ bolavý zub. Čestní hosté (zaujmout) _____ místo na tribuně. Obránce (vykopnout) _____ míč z prázdné branky. Soud (přihlédnout) _____ k dobrému chování viníka. Auto (zahnout) _____ za roh. Policisté pachatele (dostihnout a zatknout) _____. Bylo ticho. Nikde se nic (nepohnout) _____. Stromky zasazené podél silnice (uschnout) _____ docela. (Usednout) _____ do křesla, aby (odpočnout si) _____. Jakmile žáci učitele (zahlédnout), _____ (rozběhnout se) _____ na svá místa.

6. Slova v závorkách nahrad'te přítomnými tvary oznamovacího způsobu (pokud je to možné, užíjte dvojích tvarů).

Na jaře zahradníci (zrýt) _____, (uhrabat) _____ a (osít) _____ záhonky, (přivázat) _____ stromky k podpěrám a (ořezat) _____ zmrzlé větvičky. Tuto látku (nemoci) _____ žáci bez výkladu (zvládnout) _____. (Přát) _____ vám mnoho štěstí. Děti (klouzat se) _____ po zamrzlých loužích. Někteří lidé (pít) _____ příliš mnoho kávy. Říká se, že psi, kteří (štěkat) _____, (nekousat) _____. Každé ráno (pít) _____ trochu čaje. Všichni začátečníci obvykle (tápat) _____. Oni (chtít) _____ jít s tebou, ale počkej až se v klidu (najít) _____.

7. Nahrad'te infinitiv správnými tvary přítomného času (uved'te všechny možnosti).

Čestní lidé nikdy (nelhat) _____. Všichni naši studenti (podepsat) _____ dohodu. Přítomní (prokázat) _____ svou totožnost. Roztoky různé nasycenosti (vřít) _____ při různých teplotách. Stroj (příst) tenké vlákno lépe, než to (moci) _____ dokázat lidské ruce. Jsem tak unaven, že se sotva (vléci) _____. Zdá se,

že sousedovy děti (stonat) _____ , protože slýchám jak často (plakat) _____ .
Počkejte na mě, až se (vykoupat, obléci, učesat) _____ .
(Vrzat) _____ nám dveře. Mám dost času, (nařezat) _____ a (naštípat)
_____ třísky.

8. Slovesa v závorce užití v imperativu.

(Pomoci) _____ si sám. (Vědět) _____ , že to zvládneš. (Jíst) _____
ovoce a zeleninu. Všichni si (vzít) _____ sváteční šaty. (Přihlásit se) _____ ke
zkoušce. (Přivést) _____ ho teď sem. (Přijít) _____ brzy večer domů. (Vzít)
_____ mě s sebou. (Sníst) _____ to všechno.

9. Spojení slov užití ve větách se slovesy v trpném rodě.

zajmout nepřítele	přijmout hosta
začít práci	napnout plachty
navléknout nit	dosáhnout úspěchu
oblehnout město	vytisknout knihu
přitisknout ucho ke zdi	vytáhnout stavidla

10. U sloves určete slovesný rod.

Hudebníci dobře sladili nástroje v orchestru. Z mokré půdy se plevel snadno vytrhává. Později bylo zjištěno, že Petr byl nemocný už několik týdnů. Tato píseň se často zpívala u táborových ohňů. Kamení bylo rozdrceno na drobný štěrk. Důležité zprávy se hlásily každou hodinu. Chemik precedil roztok přes filtrační papír. Koberec se čistí chemicky. Výstava se konala až do prosince. Vyčistil ložiska stroje. Všechny nádoby se naplnily vodou až po okraj.

11. Vyhledejte v textu přechodníky.

Jsa hmotně zabezpečen, hodlal se v budoucnu věnovat studiu. Vrata stodoly, zaskřípavše pronikavě, rozevřela se jako tlama obrovského zvířete. Odloživši svůj nástroj, odstrčila zlehka přivřené dveře. Pak vzala cimbál, uchopivši obě paličky a udeřila. Položiv mu otázku, zadíval se mu upřeně do očí. Zanechav za sebou otevřené dveře, odešel do polí. Schovali se v nejtemnějším koutě, tiše sténající a zatínající si nehty do dlaní. Přibližovali se k nám, ani o tom nevědouce. Spěchala tam, jsouc zvědavá, jak to dopadne. Spatřivši ji, rozesmála se jako nikdy dříve. Polyká na prázdno, pokoušeje se zaplašit bolest. Rozloučivše se,spěchala na nádraží.

12. K dokonavým slovesům utvořte odpovídající slovesa nedokonavá:

obléct	utéct	říct
napsat	zblednout	pomoct
zavřít	poslat	shýbnout se
usnout	rozbít	ucpat
rozhodnout se	minout	zapomenout
hodit	obrátit se	zkazit
narodit se	zestárnout	nakrmit

13. K nedokonavým slovesům utvořte odpovídající slovesa dokonavá:

tvrdnout	vítězit	roztahovat
ničit	vadnout	pípat
vybírat	dávat	nakupovat
tuhnout	promíjet	kousat

14. Proved'te korektury v textu.

Která tiskárna ti vytisknula tak pěkné navštívenky? Byl tvůj kamarád přijmut na vysokou školu? Byl přitištěn ke zdi a nemohl se ani pohnout. Čekala na jeho obejmutí. Dělal si starosti s vypětím proudu, poněvadž potřebovali zkoušet nový přístroj. Začli se usmívat, protože pochopili její rozpaky. Když jsem si odpočal, pustil jsem se do práce. Přijmul mě se strojenou zdvořilostí. Pronajmuli jsme si domek na celou dovolenou. V plánu nebyly obsáhnuty všechny body. Stará jabloň nám letos v létě ushnula. Nejdřív se začnul bránit, potom ale doznal svoji vinu. Vyzdvihnutí peněz z banky mu dělalo potíže.

Adverbia

1. Dokončete věty podle toho, zda jde o spřežky nebo o spojení předložky se jménem.

Na hoře
Nahoře
Z pravidla
Zpravidla
Na místo
Namísto
Z paměti
Zpaměti
Po tichu
Potichu

2. Rozhodněte, kdy se jedná o příslovce a kdy o předložku.

Udělal jsem jí to *kvůli*. Chodník vede *napříč* zahradou. Jsem úplně *mimo*. Jedu náhodou *kolem*. Bydlíme hned *vedle*. *Okolo* domu rostou květiny. *Díky* tobě se cítím zase dobře. Udělal jsem to jemu *navzdory*. Seděl *uprostřed*.

3. Utvořte druhý stupeň adverbii:

tiše	blízko	rychle
dobře	zle	nízko
hluboko	draze	zdravě
bezpečně	chutně	široko
snadno	jednoduše	dlouho
vysoko	vesele	škaredě

4. Z čeho byla utvořena následující adverbia?

takřikajíc	přítom	přesčas
mimoto	zasvé	vleže
dokola	zčásti	posvém
nechtě	vyjma	mimoto

Předložky

1. Odlište předložky primární a sekundární.

Zůstal tam přes hodinu. Nepřijel na soustředění kvůli nemoci. Chodili jsme okolo jezera. Během války padlo na bojištích na miliony lidí. Za hodinu budeme hotovi. Podařilo se to díky jeho obratnosti. Přes otcův zákaz odešel na fotbal. Vůči Petrovi nemám námitek. Navzdory dešti bylo venku příjemně. Blížili jsme se ku Praze. Vzal knihu ze stolu.

2. Zvažte vhodnost užití předložky (případně vyjádření opravte), uveďte slohové zabarvení předložek (ověřte v SSČ).

Pracovat dle návodu, udělat to skrz mínění jiných, dívat se skrz brýle, dorozumívat se skrz tlumočnicka, zachovat se nečestně vůči ostatním, budoucnost závisí od mládeže, myslet si to přes celou dobu, nehledě k nedostatkům.

3. Doložte příklady vazby předložek.

bez, na, k, kromě, přes, vůči, v, s, z, vyjma při

Spojky

1. Rozlište spojky souřadící a podřadící.

Odešel, než jsem mu stačil poděkovat. O tom, že uvažuji správně, mě přesvědčil jeden londýnský fotograf, když mi řekl, abych v Anglii uspořádal výstavu. Jestliže bude pršet, zůstaneme doma, nebo půjdeme do muzea. Nic si nevzal, třebaže měl hlad. Jít tam, či raději zůstat doma? Hned prší, hned svítí slunce. Pozvali jsme ho, on však naše pozvání odmítl. Parlament zákon schválil, avšak pan prezident jej nepodepsal. Byl velice unaven, a nadto se ještě nachladil. I když mě to těší, úplně spokojen nejsem, poněvadž jsem nedosáhl toho, čeho jsem dosáhnout chtěl. Prohráli jsme, protože nám chybělo štěstí.

2. Určete, které výrazy jsou spojky.

Přijdeš, že? Řekl mi, že nepřijde. Aby ses tam nenachladil. Poradil mi, abych pil bylinkový čaj. To byl ale film! Ale nepovídej! Nezlob se, ale bolí mě hlava. A půjdeme o kousek dál. Co když ten vlak nestihneme. Když bude pršet, zůstaneme doma.

Částice

1. Najděte v textu částice.

Nemá bohužel čas. To je bezesporu nejvýznamnější dílo. Prý se odstěhovali do Prahy. Kéž už by byly prázdniny! Že se ptáš. Vždyť je teprve šest hodin. To je ale teplo. Beztak už nepřijde. To se ti jenom zdá. Tak teda neshledanou. To to špatně dopadlo. Copak jsem to neříkal? A bude tady ticho! Ať jsi hned zpátky! To je mi pořádek! Kdyby se tak na mě usmála! Aby tak nepřišel! Cožpak jsi ho neslyšel? K tomuto setkání opravdu došlo. Beztoho ni neděláš. Však já to tak nenechám! To je záležitost čistě naší rodiny. Naneštěstí už odešel.

Citoslovce

1. Vyhledejte citoslovce.

Haló, kdo volá? Au, au, nech toho! Plác a bylo po mouše. . Fuj, kde se to tu vzalo? Nono, jen pomalu! Šup s tím do kamen. To bylo, panečku, pochutnání, mňam! Bože, to je nádhera! Vrabc frnk do křoví. Najednou bác na okno. To byl člověče den! Kocour hop na strom. Heč, půjdu na ples! Hú, to je zima! Běda, co jsem to udělal! Hajdy zpátky do postele! Vida, už ho tu máme. Ach, to je trápení! Pa, řekl mazlivě.

2. Jakou slovnědruhovou platnost mohou mít tyto výrazy?

pane, k čertu, hrome, hanba, sláva, běda

Texty cvičení byly zpracovány podle níže uvedených publikací a na základě materiálu Českého národního korpusu.

Brabcová, R. – Krejčová, M. Praktická cvičení z morfologie. Praha: PdF UK, 1996.

Grepl, M., Karlík, P. Cvičení z českého jazyka I – slovní druhy. Brno: MC nakladatelství, 1995.

Hrbáček, J. a kol. Mluvnické rozbory a cvičení v češtině. Praha: Karolinum, 1995.

Kneselová, H. Cvičení z českého jazyka – morfologie. Brno: MU Brno, 1998.